

Література

1. Рыгалов Л.Н. Особенности преподавания математики в техническом университете / Л.Н. Рыгалов, Н.И. Кольцова // Известия ВолГТУ. – 2005. – № 4. – С. 133–134.
2. Співаковський О.В. Теорія і практика використання інформаційних технологій у процесі підготовки студентів математичних спеціальностей: монографія / О.В. Співаковський. – Херсон : Айланд, 2003. – 228 с.
3. Швецов Ю.Н. Методы и средства обучения прикладной математике в условиях информатизации образования в вузе / Ю.Н. Швецов // Вестник МГПУ. Серия: Информатика и информатизация образования. – 2005. – № 4. – С. 181–192.
4. Швецов Ю.Н. Повышение эффективности прикладной математической подготовки в вузах на основе внедрения информационных и телекоммуникационных технологий / Ю.Н. Швецов // Информационные технологии в образовании : междунар. конф. : тезисы докл. – М. : Просвещение, 2003. – С. 84–86.
5. Ключко Й.О. Застосування комп'ютерно-орієнтованих технологій при вивченні математики у вищих освітніх закладах / Й.О. Ключко // Проблеми гуманізму і освіти : зб. наук. праць за матеріалами науково-методичної конф.– Вінниця : Вид-во ВНТУ, 2002. – Т. 2. – С. 58–65.

КАЛАШНИК М.П.

РОЛЬ ПЕДАГОГА У ФОРМУВАННІ ДУХОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Сучасний стан цивілізаційного розвитку людства в цілому постає як принципово новий напрям, який багато дослідників називає “глобалізацією”. Глобалізацію розглядають як перехід до такого порядку співіснування країн світу, що спрямований на зростання світової взаємодії і єдності всіх сфер суспільного життя, має яскраво виражену тенденцією щодо уніфікації культурного простору та супроводжується протидією інтернаціоналізації цих сфер, висуваючи на перший план проблему збереження культурної самобутності. Як відповідь на подібний виклик, що може призвести до розчинення окремих культур в інших і спричинити спалах підвищення національної самосвідомості, необхідно запровадити заходи, спрямовані на збереження самоідентичності того чи іншого народу. Проте переважна кількість дослідників вважає, що глобалізація сприятиме зростанню світової єдності різних сфер суспільного життя у світі в цілому.

Сьогодні вітчизняна освіта перебуває в глобальній кризі, що торкається культурних цінностей. Її спричинили деякі соціальні перетворення. На межі століть спостерігається розрив між культурою, освітою й існуючими в кожній нації традиціями, а також між людьми й епохами, характерними ознаками якого є: орієнтація сучасної молоді не на духовні, а на матеріальні цінності; поява людей, котрі на сприймають як власну певну культуру і не визнають загальнолюдських цінностей; сприйняття як естетичних цінностей, які навіюються засобами масової інформації; низький “порог” моральних мотивів поведінки, пов’язаних з низьким рівнем моральності особистості тощо. Це свідчить про зниження в студентів духовного статусу, принципових змін зазнає система ціннісних орієнтацій молоді, коли місце власне духовних потреб займають особистісні цінності, втрачаються духовні орієнтири на фоні кризи ідеалів. Можна за-свідчити, що система ціннісних орієнтирів сучасної студентської молоді сутте-

во змінюється під впливом подібного роду орієнтирів Заходу, які вони черпають із засобів масової інформації. Такими рисами характеризується найбільшою мірою останнє десятиріччя.

Проблема формування високої духовності та моральності молоді є вельми *актуальною* не лише для тієї чи іншої країни, а й у планетарному масштабі, оскільки наразі виникає серйозна необхідність у відновленні втрачених духовних орієнтирів особистості на високі ідеали. Така ситуація стала результатом ігнорування традицій і норм моралі, що зберігалися найкращими представниками того чи іншого народу та передавалися від покоління до покоління протягом століть. Саме виховання в молодій людини важливих для українського суспільства ознак має стати першочерговим завданням педагогічних колективів вищих навчальних закладів. Зважаючи на рівень підготовки молодого покоління до самостійної роботи та прийняття інноваційних рішень, зазнають змін і критерії ефективності педагогічної діяльності.

Все це вимагає внесення змін до парадигми сучасної освіти. Процес таких змін набув хворобливого характеру і, зокрема, характеризується такими негативними явищами, як розрив між навчанням та вихованням, відсутність у вихованні повноцінної соціокультурної ідеологічної бази. Наразі поняття “парадигма” містить у собі:

- власне ідею, котра об’єднує людей навколо себе;
- безпосередньо самих людей як суб’єктів діяльності щодо реалізації ідеї;
- принципи і способи втілення ідеї в життя.

У системі освіти та виховання сучасної України відбувається перехід до нової парадигми, центральне місце в якій належить особистості. Це дає змогу стверджувати, що основоположними орієнтирами у вихованні стають цінності, котрі являють собою найважливішу складову свідомості та самосвідомості людини і стосуються практично всіх сфер її діяльності, а також її взаємодії з суспільством.

Формування нових ціннісних орієнтирів у межах інформаційного простору забезпечується шляхом запровадження інноваційних технологій, розвиток творчого потенціалу викладачів і студентів, становлення гуманістичної культури, вдосконалення власного світогляду тощо. Інформаційне суспільство є суспільством духовного розвитку, в якому відбувається орієнтація свідомості не на матеріальні, а на духовні цінності, що сприятиме вирішенню глобальних проблем сучасної цивілізації.

Щодо питання про вплив освітнього середовища на формування духовного потенціалу майбутнього викладача, зокрема вчителя музики, то за всіх часів ця проблема хвилювала фахівців вищих педагогічних закладів, проте саме сьогодні спостерігається підвищення інтересу до неї. Це можна пояснити сучасною особистісною орієнтованістю освіти, причому особлива увага приділяється створенню сприятливих умов для розвитку й удосконалення духовності та творчих підходів студентів до навчання. Зазначене вище свідчить про доцільність *постановки* зазначеної вище проблеми та визначення її методологічних засад.

Мета статті – розглянути окремі аспекти діяльності педагога щодо формування духовності студента (майбутнього викладача) і довести тезу про те, що тільки вчитель, який являє собою високодуховну особистість, може прище-

пити учням високі моральні якості: віри, надії, любові, поваги до рідної землі, до власного народу та своєї країни, а також визначити базові засади забезпечення успішності виконуваного завдання (модернізація та запровадження інновацій до навчального процесу).

Відомо, що головна мета освіти полягає у всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, формування її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, підготовки до життя та діяльності громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого та культурного потенціалу народу, підвищення його освітнього рівня, а також забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями.

Освіта має спрямовуватися не тільки на оволодіння індивідом професійними знаннями, але й на формування його духовності, творчого потенціалу та світогляду в цілому, тобто майбутній фахівець повинен отримати сукупність знань, ідеалів, смаків і навичок спілкування з іншими людьми.

Проблеми змін і розвитку освіти активно обговорюються в контексті модернізації, що є характерною ознакою постмодерністського суспільства. Модернізацію розуміють не як “становлення” сучасності, а і як процес міжнародної соціалізації, тобто процес набуття рис, притаманних розвинутим цивілізованим державам, як наближення суспільства до ухваленої моделі сучасності через усвідомлене здійснення певних намірів, цілей і планів. Процеси модернізації мають універсальний характер і поширюються на всі сторони суспільного життя, а особистість, котра є характерною для такого суспільства, це – індивідуаліст і раціоналіст, скептик, який не визнає традиційних авторитетів, а прагне до змін і самовдосконалення.

Наукову базу для визначення відповідності рівня духовності потребам суспільства становили основоположні державні документи (Державна національна програма “Освіта (Україна XXI століття)”, “Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті”, Указ Президента “Про заходи щодо розвитку духовності, захисту моралі та формування здорового способу життя громадян” від 27 квітня 1999 р., Указ Президента “Про першочергові заходи щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства”) від 24 листопада 2005 р.; філософські концепції духовності (М. Бердяєв, С. Кримський, В. Платонов), зокрема про сутність духовності, духовної культури, духовних цінностей, духовного розвитку (О. Анісімов, Р. Арцишевський, М. Боришевський, Ж. Юзвак); про духовно-моральну основу підготовки педагогічних кадрів (І. Зязюн, Г. Сагач), педагогіку духовно значущої дії (І. Бех) та ін.

Свого часу Г.С. Сковорода висловив думку про те, що будь-яка людина народжується двічі: спочатку фізично, а пізніше (кожна в різні терміни) – духовно. Філософ і мислитель наголошував, що перед вільною та духовною особистістю розкривається неосяжна безмежність навколишнього світу.

Духовність вважали надзвичайно важливою цінністю професійної діяльності педагога К.Д. Ушинський і В. Сухомлинський, який, зокрема, зазначав, що духовна діяльність являє собою активні зусилля особистості, яких вона докладає, щоб існуючі в суспільстві благородні моральні й естетичні ідеї, погляди й ідеали перетворилися на її внутрішні цінності. Духовне вдосконалення особис-

тості досліджують багато сучасних науковців (В. Андрущенко, І. Бех, В. Євнух, С. Кримський, П. Щербань, Ж. Юзвак та ін.). У працях цих авторів розглянуто головні проблеми духовності суспільства й особистості, розкрито філософські засади формування духовної культури окремої людини та суспільства в цілому.

Аналіз існуючих досліджень дає змогу сформулювати декілька теоретичних положень щодо розуміння духовності як: індивідуального вираження в системі мотивів особистості; ідеальної потреби пізнання та соціальної потреби в діяннях для інших; способу вдосконалення особистості; формування особистості, зокрема її менталітету, з урахуванням ціннісних орієнтирів; досягнення гармонії між внутрішнім і зовнішнім світом людини, проявом якої можна вважати взаємодію з довкіллям, спрямування інтересів і здібностей людини до пізнання, сприйняття, засвоєння та створення духовних цінностей. Підкреслюється, що недоліки у вихованні молоді спричиняють появу асоціальних, “неправильних цінностей”.

З категорією “духовність” співвідноситься потреба в пізнанні світу, самого себе, сенсу та призначення свого життя. Людину можна вважати духовною настільки, наскільки вона замислюється над цими питаннями й намагається отримати на них відповіді. Цінність же набуває спонукальної сили, котра мотивує діяльність тільки в тому разі, якщо особистість здатна однозначно сформулювати цілі своєї діяльності, сприйняти її гуманістичний смисл, а також обирати найефективніші засоби реалізації цілей, своєчасно контролювати, оцінювати та коригувати свої дії. Категорія “духовні цінності” пов’язана безпосередньо з витворами духу людини, котрі знаходять своє відображення у здобутках науки, культури, мистецтва тощо. Духовні цінності ми розглядаємо як соціокультурний феномен, який розкриває такі ідеали особистості, навіть прагнення до яких сприяє підвищенню моральної діяльності суб’єктів соціуму. Слід підкреслити, що саме на базі моральних цінностей формується нормативно-ціннісна орієнтація студентської молоді. Вона також містить у собі відомості про те, яким чином має діяти особистість у певній ситуації, а також дає змогу оцінити результати тієї чи іншої поведінки.

Автор статті наголошує на тому, що студент приходить до вищого педагогічного навчального закладу з певним набором духовних цінностей, набутих у попередньому житті. У подальшому, в результаті навчання та виховання, можна спостерігати трансформацію духовних цінностей, зокрема на культурних зразках. Це засвідчує, що на заняттях необхідно активно використовувати художньо-естетичні цінності, зокрема в галузі музики. Викладач покликаний впливати на правильне сприймання й оцінювання досягнень людства в царині мистецтва, навчити студентів не тільки використовувати національні духовні надбання, а й знаходити для них гідне місце в загальнолюдських цінностях.

Саме тому пріоритетом духовного розвитку особистості педагога є цілісність і єдність усіх засобів самовдосконалення, а специфічною рисою духовного виховання майбутніх педагогів, яких він готує до професійного життя, має стати його власний духовний авторитет.

Отже, духовність викладача має цілеспрямовано впливати на характер його педагогічної діяльності. Духовний потенціал педагога розкриває його здатність до подальшого духовного саморозвитку, забезпечуючи вдосконалення особистих можливостей для налагодження духовної взаємодії зі студентами, а

також надання своїм учням допомоги у визначенні тих чи інших напрямів самостійної або колективної діяльності, котрі вони обирають.

Під впливом духовних цінностей викладача формується орієнтована програма виховного впливу, визначається система пріоритетних цінностей, які він прагне передати студентам. Саме тому в ході професійної підготовки першочергового значення набуває розвиток найважливіших духовних якостей педагога.

Педагогу потрібно мати установку на гуманістичні цінності, виявляти відкритість до сприйняття інновацій та їхнього паритетного співіснування з найкращим традиційним доробком минулого, а також до впровадження сучасних педагогічних технологій; демонструвати уміння знаходити альтернативні шляхи вирішення проблем, прогнозувати вплив на студентів, постійно оновлювати зміст освітніх заходів, долати стереотипи в роботі. Здатність педагога критично осмислювати результати своєї діяльності й у міру необхідності вносити відповідні корективи для її вдосконалення сприятимуть підвищенню професіоналізму та компетентності педагога.

З наведеного вище переліку умінь, якими має володіти педагог, вважаємо за доцільне виокремити найважливіші якості: духовність, людяність, моральність, професіоналізм і компетентність. Що ж до ціннісної орієнтації, то головне, чого педагог має навчити майбутнього вчителя, – це бажання і здатність до постійного саморозвитку й самовдосконалення.

Ще одна відмінність діяльності педагога у плані формування знань і навичок студента полягає в такому. Якщо раніше він виконував роль об'єкта навчання, то в умовах суспільства знань він перетворився на суб'єкта, і тепер професійна підготовка наповнена для студента особистісним смислом. Такий підхід дає змогу засвідчити індивідуальність і неповторність кожної особистості та створює сприятливі можливості для співпраці викладача й студента.

Робота з вивчення особливостей системи цінностей викладачів і студентів забезпечує саморегуляцію їхньої поведінки, а також їх самовизначення. Блоки означених цінностей дають змогу визначити мотивацію та цілі діяльності вчителя і студента, отримати дані щодо можливостей налагодження міжособистісних відносин.

Отже, зважаючи на зазначене вище, можна зробити наступні *висновки*.

1. Інформаційне суспільство є суспільством духовного розвитку, де провідною є орієнтація свідомості на духовні цінності, що сприятиме вирішенню матеріальних глобальних проблем сучасної цивілізації.

2. Останніми роками спостерігається розрив між культурою, освітою й існуючими традиціями (орієнтація сучасної молоді на матеріальні цінності; невідання загальнолюдських цінностей; низький рівень моральності тощо).

3. Дослідження духовного потенціалу вчителя залишається актуальною проблемою сьогодення. Тільки вчитель, який є високодуховною особистістю, може прищепити учням високі моральні якості: віри, надії, любові, поваги до рідної землі, до власного народу і своєї країни.

4. Формування нових ціннісних орієнтирів у межах інформаційного простору забезпечується шляхом запровадження інноваційних технологій, розвитку творчого потенціалу педагога і студентів, становлення гуманістичної культури, вдосконалення власного світогляду тощо.

5. У системі освіти та виховання України наразі відбувається перехід до нової парадигми, центральне місце в якій належить особистості.

6. Духовність розглядається як одна з найважливіших складових гармонійно розвиненої особистості. Не випадково в усі часи розвитку педагогічної науки і практики видатні освітяни підкреслювали значущість такої риси педагога, як духовність.

7. Духовний потенціал педагога розкриває його спроможність до подальшого духовного саморозвитку, забезпечуючи вдосконалення особистих можливостей для налагодження духовної взаємодії зі студентами, а також надання своїм учням допомоги у визначенні тих чи інших напрямів самостійної або колективної діяльності.

Література

1. Андрущенко В. Духовна сутність освіти / Віктор Андрущенко // Вища освіта України. – 2007. – № 1. – С. 5–10.
2. Бердяев Н.А. Философия свободного духа / Н.А. Бердяев. – М. : Республика, 1994. – 247 с.
3. Бех І.Д. Духовний розвиток особистості: поступ у незвідане / І. Бех // Педагогіка і психологія. – 2007. – № 1. – С. 5–27.
4. Власова Т.И. Духовно ориентированная парадигма воспитания в отечественной педагогике / Т.И. Власова // Педагогіка. – 2006. – № 10. – С. 36–42.
5. Медушевский В.О. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки / В. Медушевский. – М. : Музыка, 1976. – 254 с.
6. Северинова М.Ю. Художньо-світоглядні традиції у творчості українських композиторів 80–90-х років ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.01 теорія та історія культури / М.Ю. Северинова ; Київ. нац. ун-та культури і мистецтв. – К., 2002. – 20 с.

КАЛАШНИКОВА Т.В.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З ІГРОВИМИ ТЕХНОЛОГІЯМИ

Вступ дитини до школи спонукає вчителя забезпечити наступність між дошкільною й початковою ланкою освіти. Сучасні науковці (В.Г. Гульчевська, Т.М. Давиденко, В.С. Кукушин, Г.К. Селевко, В.Т. Фоменко та ін.) ведуть пошук ефективних педагогічних технологій, методик, за допомогою яких усі позитивні якості й уміння шестирітчної дитини, формування яких не завершилося, органічно розвивались у школі й тим самим сприяли поступовому розвитку навчальної діяльності. Якнайкраще цьому сприяють ігрові технології. Існує чимало напрацювань з теорії гри, але на практиці вчителі стикаються з реальними проблемами при підготовці та застосуванні ігрових технологій. Сьогодні значно зросла потреба в дослідженні проблеми теоретико-методичної та практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання ігрових технологій.

Стаття відображає результати роботи, яка ведеться відповідно до комплексної наукової теми кафедри теорії й методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі ХНПУ імені Г.С. Сковороди “Шляхи оптимізації теорії та методики викладання філологічних дисциплін у початковій школі”.

Мета статті – проаналізувати стан підготовки майбутніх учителів до використання ігрових технологій у практиці початкової школи.